

10 Práva dítěte

10.1 Práva dítěte jako součást společných lidsko-právních dokumentů

Všichni lidé mají, jak jsme již podtrhli, podle lidskoprávních dokumentů *stejnou lidskou důstojnost a stejná lidská práva*: například se prohlašuje v preambuli Charty spojených národů víra v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu *lidské osobnosti*; [1] preambule Všeobecné deklarace lidských práv vyjadřuje vědomí toho, že uznání přirozené důstojnosti

a rovných a nezczitelných práv *všech* členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě a že zneuznání a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí lidstva, v čl. 1 se konstatuje, že „*všichni* lidé se rodí svobodní a rovní v důstojnosti

i právech,“ v čl. 3, že „*má každý* právo na život, svobodu a osobní bezpečnost“, v čl. 6, že „*má každý* právo, aby byla všude uznána jeho právní osobnost;“ [2] článek 2 odstavce

1 *Prohlášení k právu na rozvoj* uvádí, že „*člověk* je centrálním subjektem rozvoje a měl by být aktivním nositelem a uživatelem práva na rozvoj;“ [3] káhirske prohlášení o lidských právech v islámu z roku 1990 stanovuje v čl. 1 odst. a), že „*všichni* lidé tvoří jednu rodinu, ..., že jsou si všichni lidé rovni ve smyslu základní lidské důstojnosti, tak jako v základních právech a základních povinnostech, ...“, v čl. 8, že „*každý* člověk má právo, aby sám vnímal svá práva a povinnosti,“ v čl. 11, že „*se lidé* narodili svobodní, nikdo nemá právo je zotročovat, ponižovat, utlačovat nebo vykořisťovat, a nemůže existovat žádné podrobení, kromě nejvyššímu Bohu,“ v čl. 17, odst. b), že „*každý* má právo na lékařskou a sociální péči“

a v odst. c), že „*stát* zajišťuje právo jedince na *lidsky důstojný život*, který mu umožňuje, aby uspokojoval všechny své potřeby a potřeby jeho příbuzných, včetně výživy, oblečení, přístřeší, výchovy, lékařské péče a všech dalších *základních potřeb*,“ v čl. 18, odst. a), že „*každý* má právo na bezpečnost sebe sama, ... na jistotu své cti ...“, v čl. 20, že „... není dovoleno vystavovat člověka fyzickému a psychickému mučení nebo každé formě ponižování, krutosti nebo zneuctění...“ a v čl. 23, odst. a), že „*moc* je odpovědnost, její zneužití a její zlovolné využívání je zakázáno, aby mohla být garantována základní lidská práva,“ [4] přesto se v čl. 7 ozývá v odst. a) speciální „*právo každého dítěte*, a to od chvíle jeho narození, vůči rodičům, společnosti a státu na řádnou péči, výchovu i materiální, hygienickou a *morální péči*. Plod a matka musejí být chráněni a zvláště o ně musí být pečováno,“ v odst. b) se píše, že „*rodiče* a ti, kteří vykonávají tuto funkci, mají právo zvolit druh výchovy, který považují pro své *děti* za správný, s tím předpokladem, že přitom zohlední zájem a budoucnost *dětí* v souladu s *etickými hodnotami a principy šaríy*.“ [5]

Charta základních práv Evropské unie [6] ve své preambuli deklaruje, že „... se Unie zakládá na nedělitelných a univerzálních hodnotách důstojnosti člověka, svobody, rovnosti

a solidarity. (...) Staví *osobu* do středu svého jednání, přičemž zakládá unijní občanství

a prostor svobody, bezpečnosti a práva. (...) Vykonávání těchto práv je spojeno

s odpovědnostmi a povinnostmi jak vůči druhým lidem, tak také vůči lidskému společenství

a budoucím generacím ...“ V kapitole I, nadepsané *Důstojnost člověka*, čl. 3 odst. 1 se pak stanovuje, že „každá osoba má právo na tělesnou a duševní nedotknutelnost,“ v čl. 5 odst. 1, že „nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví“ a v odst. 3, že „je obchod s lidmi zakázán.“ Kapitola II s názvem *Svobody* v čl. 6 uvádí, že „každá osoba má právo na svobodu a bezpečnost,“ v čl. 7, že „každá osoba má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, svého bydlení i své komunikace,“ čl. 8 odst. 1, že „každá osoba má právo na ochranu údajů, které se jí týkají a vztahují se k ní,“ v čl. 15 odst. 1, že „každá osoba má právo pracovat a vykonávat svobodně zvolené nebo přijaté povolání.“

Kapitola III *Rovnost* deklaruje v čl. 21 nediskriminaci a zákaz diskriminací zejména také kvůli „věku nebo sexuální orientaci“. Přesto se v této kapitole objevuje speciální článek,

a sice čl. 24 o *právech dítěte*: na základě něho mají děti „nárok na takovou ochranu a péči, která je nutná pro jejich blaho.“ Na jejich názor se bude brát zřetel v záležitostech, které se jich týkají, a to způsobem, který odpovídá jejich věku a stupni zralosti (1); dobro dítěte musí představovat přednostní zvážení u všech opatření veřejných či soukromých zřízení, jež se dětí týkají (2); „každé dítě má nárok na pravidelné osobní vztahy a přímé kontakty s oběma rodiči, kromě případů, kdy to odporuje jejich dobru“ (3).

Pro blaho dětí je nutná jejich ochrana před prostitucí a péče o ty, které se do ní dostaly. Zkušenosti těchto dětí je potřeba vnímat, a to nejen u soudu, ale i v prevenci. Příkladem toho, kdy je škodlivé pro děti udržovat vztahy s rodiči, je zapojení těchto rodičů do trestné činnosti spojené s vykořisťováním dětí v prostituci.

Stejně tak se čl. 32 kapitoly IV *Solidarita* věnuje zákazu dětské práce a ochraně mladistvých na pracovišti. Čl. 34 *sociální jistota a sociální podpora* deklaruje v odst. 1, že „Unie uznává a respektuje právo na přístup k výkonům sociální jistoty a k sociálním službám, které v případech ... nebo věku i při ztrátě pracovního místa zajišťují ochranu ...“, v odst. 3 pak to, že „aby se potíralo sociální vylučování a chudoba, uznává a respektuje Unie právo na sociální podporu a podporu na bydlení, která všem, kteří nedisponují dostatečnými prostředky, zajišťuje lidsky důstojné bytí ...“

Evropská sociální charta, resp. *Revidovaná charta*^[7] obsahuje kromě sociálních práv univerzální povahy hospodářská a sociální práva výlučného charakteru, poskytovaná určitým *zvlášť chráněným skupinám osob*. Jde nad rámec běžně poskytovaných práv a uvádí jako jedno z nejdůležitějších práv právo *děti* a mladých osob na ochranu:^[8] v čl. 7 „*Děti* a mladiství mají právo na zvláštní ochranu proti tělesným a *mravním nebezpečím*, kterým jsou vystaveni“ a „*matky a děti* mají, nezávisle na existenci manželství a na rodinněprávních vztazích, právo na přiměřenou sociální a hospodářskou ochranu.“^[9]

Právo na zvláštní ochranu před tělesným a mravním nebezpečím tak mají děti vykořisťované v prostituci, ale i ostatní, vystavené například provozování prostituce dospělými v okolí jejich bytů, domů či škol, jak to zohledňuje i nový návrh trestního zákoníku ČR zařazením nového trestného činu Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 167), jak jsme uvedli v kapitole o trestných činech souvisejících s dětskou prostitucí.

Dále je důležitý v souvislosti s právy dítěte a fenoménem CSEC čl. 7 Revidované charty: odst. 1: „minimální věk pro připuštění k zaměstnání stanovit na 15 let, s výhradou výjimek pro děti, které jsou zaměstnány určitými lehčími pracemi, které neohrožují ani jejich zdraví, ani jejich *morálku*, ani jejich výchovu;“ odst. 8: „zakázat práci v noci pro osoby mladší 18 let, s výjimkou určitých prací, stanovených ve vnitrostátním právu“; odst. 10: „zajistit zvláštní ochranu proti *tělesným a mravním nebezpečím*, jimž jsou děti a mladiství vystaveni, zejména proti nebezpečím, jež nepřímo nebo přímo vyplývají z jejich práce.“^[10]

Ústava České republiky jako příklad vztahu ratifikované mezinárodní smlouvy a vnitrostátního právního řádu ve svém čl. 10 hlavy první *Základní ustanovení* uvádí, že „vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“^[11]

Je třeba připomenout, že Česká republika ratifikovala Úmluvu o právech dítěte, jež byla přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989, a pro tehdejší Československo vstoupila v platnost dnem 6. února 1991 a byla vyhlášena pod č. 104/1991 Sb.^[12] Česká republika jako jeden z nástupnických států byla přijata za člena OSN 19. ledna 1993 a převzala všechny právní předpisy zaniklého státu o základních lidských právech, tedy

i Úmluvu o právech dítěte a převzala ústavním zákonem ČNR č. 4/1993 Sb. všechny závazky, které pro ČSFR ke dni jejího zániku vyplývaly z mezinárodního práva, tzn. že Úmluvou je ČR vázána od 1. ledna 1993. Úmluva je tedy mezinárodní smlouvou ve smyslu zmíněného čl. 10 Ústavy ČR, je tedy bezprostředně závazná a má přednost před zákonem. Některé články Úmluvy svým obsahem odpovídají ustanovení Listiny základních práv a svobod, vyhlášené pod č. 2/1993 Sb., která je součástí ústavního pořádku České republiky a jež má sílu ústavního zákona a ostatní zákony s ní musí být v souladu.[\[13\]](#)

ČR tak převzala i další mezinárodní lidskoprávní dokumenty, které zajišťují dětem základní lidská práva i potřebnou ochranu. Ovšem Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii nebyl Českou republikou dosud ratifikován. Tato skutečnost je také předmětem kritiky České republiky, jak je to uvedeno

v *Závěrečných doporučeních Výboru pro práva dítěte*, v bodu D8: Zvláštní ochranná opatření, čl. 61. odst. (e) „Výbor je znepokojen skutečností, že dosud nebyl ratifikován Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii“ a v čl. 62. odst. (e) „Výbor doporučuje, aby účastnický stát ratifikoval Opční protokol k Úmluvě

o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii,“ když se toto doporučení objevuje ještě v čl. 69 bodu D9 Ratifikace dvou opčních protokolů.[\[14\]](#)

Protokol v preambuli „bere také náležitě v úvahu význam tradic a kulturních hodnot každého národa pro ochranu a harmonický vývoj dítěte“ a v čl. 1 (přesto) zakazuje prodej dětí, dětskou prostituci a dětskou pornografii.[\[15\]](#)

Již zmíněná *Listina základních práv a svobod* jako součást ústavního pořádku České republiky v odst. 1 čl. 32 hlavy čtvrté *Hospodářská, sociální a kulturní práva* konstatuje, že „... zvláštní ochrana *děťa* mladistvých je zaručena,“ v odst. 3, že „děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva,“ v odst. 4, že „*děti* mají právo na rodičovskou výchovu a péči...“ a v čl. 42 odst. 3 hlavy šesté *Ustanovení společná*, že „pokud dosavadní předpisy používají pojmu »*občan*«, rozumí se tím *každý člověk*, jde-li o základní práva a svobody, které Listina přiznává bez ohledu na státní občanství.“[\[16\]](#) Přestože se zdůrazňuje, že se základní práva a svobody zaručují každému člověku, tedy i každému dítěti, jsou děti ještě samostatně speciálně zmíněny.

-
- [1] Charta spojených národů, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 19.
- [2] Všeobecná deklarace lidských práv, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 27-29.
- [3] Erklärung zum Recht auf Entwicklung, 4. Dezember 1986, Resolution 41 / 128 der UN-Generalversammlung, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 365.
- [4] Die Kairoer Erklärung über Menschenrechte im Islam, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 355, 357, 358, 359, 360, 361.
- [5] Tamtéž 357.
- [6] Charta der Grundrechte der Europäischen Union, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 343-350.
- [7] Původní Evropská sociální charta byla podepsána 18. října 1961 v Turínu, nabyla pak účinnosti v roce 1965, dále byl přijat Dodatkový protokol k této chartě ve Štrasburku v roce 1988, Pozměňující protokol byl potom podepsán v roce 1991, pak přišel Dodatkový protokol zakládající systém kolektivních stížností sjednaný ve Štrasburku v roce 1995 a revidovaná Evropská sociální charta jako nejnovější nástroj sociální a ekonomické ochrany práv jednotlivců v rámci Rady Evropy pak vstoupila v platnost 1. července 1999: ŠÍŠKOVÁ Naděžda: Dimenze ochrany lidských práv v EU, Praha: ASPI Publishing, 2003, 162-164.
- [8] Tamtéž 165.
- [9] Europäische Sozialcharta, Teil I, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 326.
- [10] Tamtéž 328-329.
- [11] Úplné znění zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, jak vyplývá ze změn a doplnění provedených ústavními zákony č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 395/2001 Sb., č. 448/2001 Sb. a č. 515/2002 Sb., in: ÚZ č. 368, podle stavu k 14. 2. 2003, 5.
- [12] Srov. Úmluva o právech dítěte, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 327.
- [13] Srov. Druhá periodická zpráva o opatřeních přijatých k plnění závazků plynoucích z Úmluvy o právech dítěte (za období od 1. ledna 1995 do 31. prosince 1999), I. Obecná opatření v rámci implementace, A. Úvod, čl. 1., 2., 5., http://www.detskaprava.cz/soubory/crc_zprava.pdf (10. 10. 2005).
- [14] Výbor pro práva dítěte: Závěrečná doporučení: Česká republika., CRC/C/15/Add.201. Třicáté druhé zasedání. Projednávání zpráv předložených účastnickými státy podle článku 44 Úmluvy. Doporučení přijata na 862. schůzi konané dne 31. ledna 2003. Příloha č. 2 k usnesení vlády České republiky ze dne 10. září 2003 č. 898. V anglickém jazyce na stránkách Vysokého komisaře OSN pro lidská práva: www.unhchr.ch/html/menu2/6/crc/doc/session32.htm a v českém jazyce na stránkách Ligy lidských práv: www.llp.cz (10. 10. 2005).
- [15] Srov. Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii, <http://www.detskaprava.cz/nactileti/download/op2.pdf>.
- [16] Listina základních práv a svobod, in: ÚZ číslo 368, 16-21.

10.2 Specifická lidská práva zvláště zranitelné skupiny

Všichni lidé na tom ovšem nejsou stejně v okolnosti, že se nestanou oběťmi porušování lidských práv, a v možnostech, že mohou svá práva stejně artikulovat. Z této okolnosti se ve vývoji mezinárodní ochrany lidských práv vytvořil druh posílené ochrany pro zvláště zranitelné skupiny. Ačkoli byli ženy, *děti*, migranti a uprchlíci jako lidé vlastně vždy už zahrnuti do stávajících ochranných mechanismů, byly pro ně znovu vyvinuty dodatečné mechanismy ochrany kvůli dosavadním reálným poškozením nebo kvůli zvláštní situaci obětí. Pomocí těchto mechanismů se lidská práva nerozkládají do zvláštních práv, nýbrž jsou vybavena z perspektivy oběti podle

mimořádné zranitelnosti mimořádnou ochranou, jež může nejlépe umožnit užívání stejných práv pro tyto skupiny.^[1]

Lidská práva pro zvláště ohrožené skupiny nejsou žádná zvláštní práva, tedy i práva dětí jsou nezadatelná lidská práva, jež zároveň patří k právům, která jsou nejvíce a nejčastěji porušována.^[2] Zde konkrétně prostřednictvím činů v rámci komerčního sexuálního zneužívání.

Práva dětí jsou lidská práva, protože i děti jsou přece lidé, kteří vzhledem k zákonitostem svého vývoje potřebují zvláštní ochranu a zvláštní podporu a péči. Jsou-li práva dětí lidskými právy, pak to, co prospívá dětem, prospívá zároveň všem lidem;

a v souvislosti s fenoménem CSEC a porušováním práv dětí lze obecně říci, že to platí

i naopak. Jestliže se dospělí i ve spolupráci s dětmi vehementně zasazují o to, aby se děti nestávaly oběťmi násilí a vykořisťování, pak budou lépe chráněny nejen děti, ale bude *lidštější* klima ve společnosti a světě.

Na socializační etapu chápání dětství, dítěte a jeho práv tak navázala *etapa podpory*

a pomoci dítěti, jejímž vrcholem, resp. základnou ohledně práv dětí a jejich zajištění je již vícekrát zde zmíněná *Convention on the Rights of the Child – Úmluva o právech dítěte*.^[3]

^[1] Srov. FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 114.

^[2] Srov. tamtéž.

^[3] Srov. Úmluva o právech dítěte, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 282-327; LOPATKA Adam: Význam Úmluvy o právech dítěte, in: KOVAŘÍK JIŘÍ a kol.: Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby, České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2001, 18.

10.3 Obsahová zaměření - kategorie práv dítěte

Dosažené poznání o významu a základních potřebách dítěte a dětství, pohled na dítě jako nositele lidských práv s potřebou posílit jeho ochranu jako zvláště zranitelné skupiny lidí prostřednictvím specifických lidských práv se odráží v obsahovém zaměření práv, která byla formulována v Úmluvě o právech dítěte:^[1]

1. *dítě má právo na přežití*, tzn. na naplnění svých existenciálních základních potřeb jako je výživa, bydlení a přístup k lékařské péči;

2. *dítě má právo na rozvoj*, aby se mohlo optimálně vyvíjet, má být tedy respektováno jako jedinec s možností tohoto rozvoje, který potřebuje najít a potvrzovat svou identitu, k tomu potřebuje právo na vzdělání, na svobodu myšlení a náboženského vyznání, potřebuje úctu před stáváním se sebou, emočně kladné prostředí, porozumění a lásku, respekt vůči jeho individualitě, která stále více sama utváří svůj život;

3. *dítě má právo na ochranu*, zejména před špatným zacházením, zanedbáváním, vykořisťováním, včetně toho sexuálního, má tedy právo být ochráněno před každou formou zneužívání;

4. *dítě má právo na spoluurčování*, jež zahrnuje právo respektovaného jedince ve společnosti na svobodné vyjádření názoru a spoluurčování záležitostí, které se týkají jeho života, ale také právo na vstup do sdružení a svobodně se shromažďovat.

Jedná se tedy o kroky snahy účinně prosazovat práva dítěte na rovnost nezávisle na rase, náboženství, původu, pohlaví, na zdravý tělesný a duševní vývoj, na jméno a státní příslušnost, na dostatečnou výživu, na bydlení a lékařskou péči, na zvláštní péči, když je dítě postižené, na lásku, porozumění a péči, na bezplatnou výuku, na hru a odpočinek, na okamžitou pomoc při katastrofách a nouzových situacích, na ochranu před krutostí, zanedbáváním a zneužíváním, na ochranu před pronásledováním v duchu sourozenectví, obepínajícího celý svět, a v duchu míru.^[2]

Avšak tuto Úmluvu nevyzdvihuje nad předchozí dokumenty v oblasti práv dětí jen obsahová úplnost, nýbrž v první řadě skutečnost, že zde jsou děti poprvé výslovně uznány jako svébytní nositelé všeobecných lidských práv a že seznam těchto práv nemá jen status prohlášení – tedy doporučení – nýbrž *úmluvy* (závazné pro státy, které ji podepsaly). K obsahovým akcentům Úmluvy patří přednostní zájem dítěte jako základní měřítko, jako nejvyšší hledisko u všech opatření, jež se týkají dětí, všechny činnosti týkající se dítěte mají tedy brát v úvahu plně a přednostně jeho zájmy.^[3]

Úmluva přitom nečiní žádné konkrétní návrhy na katalog kritérií blaha dítěte. Příslušný výbor OSN samozřejmě poukázal na to, že je třeba předpisy této úmluvy chápat jako celek a že tak blaho dítěte vyplývá ze vzájemného vztahu jednotlivých předpisů, z ducha Úmluvy. Uvnitř tohoto rámce pak přece jen poskytují ustanovení článků 2, 3, 6 a 12 základní principy pro přezkoumání dalších článků Úmluvy a představují také *základní principy práv dětí*, které jsou rovněž konstitutivní pro určení

blaha dítěte: *nediskrimace, nejlepší zájem dítěte, ochrana, přežití a rozvoj, respektování názoru a účasti dítěte.*^[4]

Děti jsou specifickou skupinou, vzhledem k lidským právům zvláště zranitelnou, a týkají se jich také specifické problémy.^[5] Práva dětí patří k právům, jež jsou nejčastěji

a nejvíce porušována, a děti samy nejsou – opět vzhledem k svému vývoji – schopny svá nezadatelná práva dostatečně prosadit a bránit ve světě dospělých. Práva dítěte jsou tak všeobecnými právy, zároveň ale i právy určité skupiny, která mají tuto skupinu chránit.^[6]

[1] Srov. ECPAT: Kinderechte sind Menschenrechte, – Unsere Thematik, <http://www.ecpat.de/thematik/thematik.kinderrechte/content.html> (10. 12. 2005); BŮŽEK Antonín, MICHALÍK Jan: Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání, Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, 10.

[2] Srov. <http://www.kinderkulturkarawane.de/2003/kinderrechte/kinderrechtskonvention.htm> (10. 12. 2005); HILPERT Konrad: op. cit., 179.

[3] Srov. Úmluva o právech dítěte, čl. 3, in: Práva dětí v dokumentech, 10-11.

[4] Srov. LENHART Völker: op. cit., 138; Úmluva o právech dítěte a komentář, in: Práva dítěte v dokumentech, 10, 12, 15; KROUPOVÁ Alena: op. cit., 33.

[5] Srov. VERHELLEN Eugeen: The Convention on the Rights of the Child, in: VERHELLEN Eugeen (ed.): Collected papers presented at the **fifth** International Interdisciplinary Course on Children's Rights - No. 6, Ghent (Belgium): Children's Rights Centre, University of Ghent, December 2000, 13, 19-20.

[6] Srov. KROUPOVÁ Alena: Práva dětí na přelomu druhého a třetího tisíciletí, in: Komerční sexuální zneužívání dětí. Násilí na dětech, 32.

Úmluva obsahuje preambuli s 13 paragrafy a 54 článků. Články lze rozdělit na tři hlavní části: ^[1]

- 1) *čl. 1 – 41*: hlavní články, které definují práva dítěte a závazky státních smluvních stran;
- 2) *čl. 42 – 45*: procedury pro monitorování implementace Úmluvy;
- 3) *čl. 46 – 54*: formální ustanovení, jež regulují nabytí účinnosti Úmluvy.

Text preambule vysvětluje pozadí vzniku Úmluvy a uvádí důvody pro její přijetí. I když neobsahuje závazné principy, poskytuje odkazy, v jejichž světle se mohou články interpretovat. Odvolává se tedy na základní principy OSN, ustanovení důležitých smluv

a prohlášení o lidských právech, jak jsme je prezentovali výše.

Práva, jež jsou garantována touto úmluvou, jsou obsažena v člancích 1 – 41.

Jedná se o individuální nebo prováděcí články, které se zabývají právy dítěte nebo povinnostmi vůči nim. Tato práva jsou považována za stejně důležitá a vzájemně závislá.^[2]

Mezi obecnými ustanoveními nalezneme v čl. 1 pokus o definici dítěte: „Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí *každá lidská bytost mladší osmnácti let*, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“^[3]

V čl. 3 je *the best interests of the child* primárním požadavkem ve všech rozhodnutích, jež se týkají dítěte, který musí poskytnout stát: „*Nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.*“^[4] Nejdůležitějším zájmem dítěte je „*jeho plný a harmonický vývoj v rodinném prostředí, v ovzduší štěstí, lásky a porozumění, bez jakékoli diskriminace nebo vykořisťování, s potřebnou ochranou a pomocí, která dítěti umožní plně přejímat zodpovědnost ve společnosti*“. Tento nejlepší zájem dítěte nelze tedy chápat odděleně od zájmů společnosti.^[5]

V tomto kontextu jsou pak důležité články 5 – 18: čl. 5 specifikuje, že se státy zavazují respektovat práva a odpovědnosti rodičů či jiných kompetentních osob, když „*směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.*“^[6] Rodiče mají podle čl. 18 společnou a prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte a „*základním smyslem jejich péče musí být přítom zájem dítěte.*“^[7] V překladu textu se objevuje pojem *zájem dítěte*, ač v anglickém originále stojí *the best interests of the child*, tedy *nejlepší zájem dítěte*.^[8]

V rámci problematiky komerčních forem sexuálního zneužívání dětí je vhodné zmínit také článek 9 odst. 1, který pojednává o oddělení dítěte od rodičů: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové *oddělení je potřebné v zájmu dítěte*. Takové určení může být nezbytné v některém konkrétním případě, například jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči...“^[9] Ve stejném duchu hovoří čl. 24 odst. c Charty základních práv EU, jak jsme výše citovali. V nejlepším zájmu dítěte pak je, aby bylo z takového rodičovského prostředí vysvobozeno.

[1] Srov. Úmluva o právech dítěte a komentář, in: Práva dítěte v dokumentech, 7; VERHELLEN Eugeen: op. cit., 20.

[2] Srov. VERHELLEN Eugeen: op. cit., 21.

[3] Úmluva o právech dítěte a komentář, in: Práva dítěte v dokumentech, 10.

[4] Tamtéž 10.

[5] Srov. LOPATKA Adam: op. cit., 20.

[6] Úmluva o právech dítěte a komentář, in: Práva dítěte v dokumentech, 11-12.

[7] Tamtéž 18.

[8] Srov. Convention on the Rights of the Child, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 296.

[9] Tamtéž 13.

Dalším možným dělením je rozdělení podle *3 hlavních cílů*:^[1]

a) *právo na sebeurčení*: určitý počet všeobecných lidských práv je tedy nyní uznán pro děti

a tak stvrzena aplikace na děti;

b) *právo na ochranu*: Úmluva obsahuje ustanovení, jež jsou adresována specifickým potřebám dětí a speciálně jejich zranitelnosti, mezi jiným právo na ochranu před škodlivými formami dětské práce (čl. 32) a před všemi formami vykořisťování, včetně sexuálního (čl. 34, 35, 36). Tato ustanovení ukládají v případě dětí mnohem přísnější požadavky a povinnosti než všeobecné nástroje lidských práv;

c) *specifická práva*: jsou to práva, jež platí specificky nebo dokonce exkluzivně pro děti: čl. 9, 10, 11, 21 a nejlepším příkladem je pak čl. 31.

Úmluva se také zaměřuje na poskytnutí ochrany *specifickým kategoriím dětí*:

zvláštní ochrana má tak být poskytována uprchlickému dítěti nebo dítěti, které o

status uprchlíka usiluje,^[2] zvláštní péče, výchova a profesní příprava se má zajistit

postiženým dětem,^[3] právo užívat vlastní kulturu i jazyk a vyznávat vlastní

náboženství nesmí být upíráno dětem menšin a domorodých obyvatel^[4] a právo na

speciální péči mají děti postižené ozbrojenými konflikty.^[5] Zajišťuje tedy speciální

ochranu práv dětí a pozornost pro děti, které žijí ve zvláště těžkých podmínkách,

přitom nezapomíná na podporu a ochranu práv běžného dítěte, jež žije v běžných

podmínkách.^[6] Ve zvláště těžkých podmínkách žijí děti vykořisťované v prostituci a

nelze zapomínat na podporu a ochranu práv ostatních dětí, zejména těch

ohrožených.

[1] Srov. VERHELLEN Eugene: op. cit., 23.

[2] Srov. Úmluva o právech dítěte a komentář, čl. 22, in: Práva dítěte v dokumentech, 21-22.

[3] Srov. tamtéž, čl. 23, 22-23.

[4] Srov. tamtéž, čl. 30, 28-29.

[5] Srov. tamtéž, čl. 38, 32.

[6] Srov. LOPATKA Adam: op. cit., 19.

Někdy se práva dětí dělí na tzv. *3 P's*, tedy *tří P* jako na okruhy vzájemně propojených požadavků na dosažení co nejlepšího prospívání dítěte a také jako soubor jeho práv:^[1]

Provision (zajišťování přežití a rozvoje dítěte): práva, která poskytují přístup k určitým dobrům a službám (např. na vzdělání, zdravotní péči);

Protection (ochrana dítěte): právo na rodičovskou a společenskou péči a právo být chráněn před určitými činy, různými ohroženími a nepříznivými situacemi (např. špatné zacházení, vykořisťování, zneužívání, tedy včetně všech forem sexuálního vykořisťování a zneužívání, obchodu s dětmi);

Participation (účast dítěte na životě společnosti): právo jednat za určitých okolností (dělat věci samostatně dle své kompetence), vyjadřovat se k záležitostem, které se jej týkají, a právo na účast na veřejném životě. Také právo být řádně zastoupeno.

Toto dělení ukazuje na to, že hlavní podíl práv dětí tvoří sociální služby a ochrana^[2] a že se v rámci tématu CSEC jedná zejména o okruh práv na ochranu a následně na sociální pomoc.

Úmluva je výsledkem desetiletého procesu jednání a poradenství zástupců vlád, právních expertů, pedagogů, náboženských skupin a zástupců organizací pomáhajících dětem z celého světa. Žádná úmluva nebyla dosud podepsána tolika státy, dnes je uznána 191 státy (jen ratifikace Somálie a USA ještě chybí). Úmluva o právech dítěte se vyznačuje také tím, že je jedinou úmluvou OSN o lidských právech, v níž je v samotném dokumentu zakotvena nedělitelnost práv. Dobře se to dá ukázat na právu na vzdělání, které je v Úmluvě spojeno s právem na rozvoj.^[3]

Úmluva je centrálním, trvalým nástrojem politiky OSN, jenž je zaměřen na zlepšování osudu dětí, obsahuje celý katalog práv dítěte jako lidské bytosti a práva občanská, sociální, kulturní a politická jsou pojednána stejným způsobem.^[4]

[1] Srov. VERHELLEN Eugeen: op. cit., 23; DUNOVSKÝ Jiří: Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly, Praha: Grada Publishing, 1999, 59-61.

[2] Srov. VERHELLEN Eugeen: op. cit., 24.

[3] Srov. FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 120-121.

[4] Srov. LOPATKA Adam: op. cit., 18-19.

UNICEF rozděluje práva dětí dále do těchto čtyř kategorií: *Práva na přežití* (survival rights, Überlebensrechte) jako je právo na výživu, bydlení, lékařskou péči; *práva na rozvoj* (development rights, Entwicklungsrechte) jako je právo na vzdělání, náboženskou svobodu, svobodu myšlení, právo na hraní; *práva na ochranu* (protection rights, Schutzrechte) jsou práva, která chrání před vykořisťováním, sexuálním zneužíváním, svévolným oddělením od rodiny; *práva na účast* (participation rights, Teilnahmerechte).^[1]

Přijetí práv dětí do kánonu lidských práv zdůrazňuje, že lidské bytí nezačíná teprve u dospělého. Prostřednictvím práv dětí se přiznává lidskoprávní ochrana nejslabší skupině společnosti. Na rozdíl například od práv žen nemohly děti ale samy stát za svými právy, a proto to byl také dost zdlouhavý proces. Podobně jako u dalších zvláště zranitelných skupin lze u vývoje práv dětí ale velmi jasně poznat, jak z rozhořčení z utrpení, které je působeno dětem, vznikl popud k uznání práv. Jako novinky, jež vycházejí z práv dětí, se zdůrazňují:[\[2\]](#)

1. Změna z perspektivy soucitu k perspektivě práv. Už nejde o zohlednění potřebnosti, závislém na dobré vůli, nýbrž o požadování a respektování práv.
2. Mezi velkými mezinárodními úmluvami o lidských právech je Úmluva o právech dítěte jediná, jež podle postulátu nedělitelnosti integruje občanská, politická, hospodářská, sociální a kulturní práva.
3. Uznání dětí jako subjektů lidských práv a zohlednění nedělitelných lidských práv také obsahuje, že děti nemají být jen chráněny a že se o ně má pečovat, nýbrž že mají také participační práva a že ještě chybí, aby se dětem zabezpečil prostor pro rozhodování, jenž jim přísluší.

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte, se zavázaly, že budou předkládat prostřednictvím generálního tajemníka OSN zprávy o opatřeních, která byla přijata k uskutečňování práv, uznaných touto úmluvou, o pokroku, jehož bylo dosaženo, případně o obtížích při plnění příslušných závazků. Jedná se o časový interval dvou let ode dne, kdy se státy staly smluvní stranou úmluvy, a poté každých pět let.[\[3\]](#)

[\[1\]](#) Srov. FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 137.

[\[2\]](#) Srov. DAVID Paulo: Implementing the Rights of the Child. Six Reasons Why the Human Rights of Children Remain a Constant Challenge, in: International Zeitschrift für Erziehungswissenschaft, July 2002, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 122.

[\[3\]](#) Srov. Úmluva o právech dítěte a komentář, čl. 44, in: Práva dítěte v dokumentech, 39-40.